

Отримано: 25 листопада 2018 р.

Прорецензовано: 20 грудня 2018 р.

Прийнято до друку: 21 грудня 2018 р.

e-mail: karolinaok@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-4(72)-65-68

Янишин О. К., Горюк Д. В. Детективний роман Т. Кленсі та М. Грені «Право остаточного рішення»: модернізація жанру в українському вимірі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 4(72), грудень. С. 65–68.

УДК 821.111'312.4

Янишин Ольга Каролівна,
кандидит педагогічних наук, доцент, доцент кафедри філології та перекладу,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Горюк Данієлла Вікторівна,
магістрант, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ДЕТЕКТИВНИЙ РОМАН Т. КЛЕНСІ ТА М. ГРЕНІ «ПРАВО ОСТАТОЧНОГО РІШЕННЯ»: МОДЕРНІЗАЦІЯ ЖАНРУ В УКРАЇНСЬКОМУ ВИМІРІ

Роман Т. Кленсі та М. Грені «Право остаточного рішення» (2012) передбачив трагічні події, які відбуваються в Україні упродовж останніх років. У статті описано ознаки модернізації шпигунського детективу з урахуванням сучасних подій в Україні. Роману притаманні своєрідна письменницька манера, масштабність дій і скрупульозність у деталях, швидка зміна ракурсів, непередбачуваність кількох сюжетних ліній і всеосяжне передбачення майбутнього. Презентуючи дві моделі оповіді (новелу і розповідь), роман має гібридну структуру та всі ознаки трилера. Т. Кленсі та М. Грені у «Праві остаточного рішення» розширили поняття жанру в детективній літературі, поєднавши ознаки шпигунського, політичного, історичного та конспірологічного детективу, що дає підстави класифікувати роман як політико-шпигунський трилер з ознаками конспірології.

Ключові слова: жанр, детективна література, політико-шпигунський трилер, історичний детектив, конспірологічний детектив, Т. Кленсі, М. Грені, «Право остаточного рішення», Україна.

Olha Yanyshyn,
Candidate of Pedagogy Sciences, Associate Professor, Department of Philology
and Translation Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
Daniella Horiuk,
graduate student, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

MODERNIZATION OF A LITERARY GENRE IN TOM CLANCY AND MARK GREANEY'S «COMMAND AUTHORITY»: UKRAINIAN PERSPECTIVE

In 2012 T. Clancy and M. Greaney predicted some tragic events that later proved real in Ukraine. The paper aims to identify developments of the detective genre in the novel «Command Authority», taking into account the contemporary circumstances in Ukraine. The book combines the individual writing style, large-scale actions and precise descriptions, rapid changing locations, unpredictable elaboratenesses of several plot lines.

Based on reviewed theoretical approaches to defining and classifying genres of criminal literature, we argue that the book is hybrid in form since it presents two narrative models, i.e. a novel and a story, describing both the results of the crime and the prospects of its investigation.

The novel illustrates the ambiguity of literary criticism since we can identify it as a spy detective as well as a conspiracy detective. Like in the classic detective story, the authors attract the reader to solve the mystery of a crime, but real events outside the book make you think about whether the unravelled mysteries of the present, rooted in the seemingly understandable past, could be ever solved in the future.

To summarize: by combining the characteristic features of several types of detective novels (spy, political, historical and conspiracy), the authors of «Command Authority» T. Clancy and M. Greaney have extended the genre of the spy detective, so the novel falls under the class of the political spy thriller merging with the conspiracy detective.

Keywords: genre, criminal literature, political spy thriller, historical detective, conspiracy detective, T. Clancy, M. Greaney, «Command Authority», Ukraine.

Постановка проблеми. На зламі ХХ–ХХІ століть серед десятків англійських детективів привертає увагу серія гостро-сюжетних романів культового американського письменника Т. Кленсі, головний герой яких Джек Райян упродовж 14 томів (1993–2013) робить карколомну кар'єру від аналітика ЦРУ до президента США. У 2017 р. видавництво «Фоліо» випустило український переклад передостаннього з цієї серії роману «Command Authority» – «Право остаточного рішення» (перекладач Є. Тарнавський) [4; 9], який ще у 2012 р. передбачив майбутні трагічні події, які відбуваються в Україні впродовж останніх років. Проте до цього часу роман ще не був об'єктом філологічного дослідження, яке б поєднало теоретичне осмислення специфіки жанру зі специфікою українського сприйняття.

Аналіз теоретичного доробку засвідчує, що ще 1928 р. Д. Сейерс ідентифікувала оповідь Старого Заповіту (IV–I ст. до н. е.) про Каїна й Авеля та притчу про те, як цар Соломон встановив справжню матір немовляти, як попередників детективного жанру. Втім літературна критика загалом сходиться на думці, що «батьком» детективного жанру є Е. А. По (1809–1849) [11, с. XIII]. І тільки у 1913 р. К. Веллс (С. Wells), автор понад 60 детективних романів про нишпорку Флемінга Стоуна, опублікувала першу теоретичну працю про жанрові особливості детективу. Її внесок до розвитку теорії детективного жанру високо оцінив Дж. Есенвайн (J. Esenwein), наголосивши, що жоден інший письменник того часу не був так добре підготований, а сама розвідка – стала першим вартим уваги всебічним дослідженням жанру. [11, с. XIII]. Б. Пронзіні (B. Pronzini), перший президент Американської асоціації авторів книг про приватних детективів, зауважує, що сьогодні книгу К. Веллс «The Technique of the Mystery Story» читати значно цікавіше, ніж її романи [3].

К. Веллс характеризує детектив як вид художньої літератури, що охоплює всі твори, в яких автор створив і розв'язав проблему, виклавши її так, що проникливий читач може вгадати або обґрунтувати відповідь. Фактично, у творі обов'язково

має бути нишпорка (проте розслідування часто виконує геть інший персонаж) та злочин (очевидний або уявний): чи то вбивство, пограбування чи викрадення людини. Незалежно від ужитих методик (пошук свідків, дедукція чи розв'язок криптограми), злочин обов'язково розслідують, а не просто відгадують рішення. І саме це К. Веллс вважає основним елементом запропонованого нею підходу для визначення детективу. На думку письменниці, типовий сучасний детективний твір – це докладна розповідь про етапи цілого ланцюжка дій, які людина з надзвичайними розумовими здібностями виконує для розгадування таємниці [14, с. 43].

Розвиваючи таке тлумачення детективу, Ц. Тодоров виокремлює в «кримінальній» літературі не один, а два часові рівні: опис причин, які призвели до злочину, та власне період його розслідування. Таким чином, детектив змальовує дві «історії»: стисло подає історію скоєння злочину та розлого описує його розслідування, чим, власне, й забезпечує зв'язок між читачем і злочинцем. Спираючись на комбінацію цих аспектів, типологія Ц. Тодорова вирізняє два типи детективної літератури (*roman policier*): класичний тип детективу (*roman à énigme*), у якому розслідування просувається від слідства до виявлення причин злочину і причетних до нього; та «чорний» роман (*roman noir*), у якому оповідь збігається з порядком подій [12]. Як підсумував Ж. Делез, описуючи результати злочину і водночас вибудовуючи перспективу його розслідування, «чорний» детективний роман втілює дві репрезентативні моделі оповіді: новелу і розповідь [10, с. 83].

Класики детективного жанру також акцентували на дотриманні канонів і жанрової форми детективного твору, вперше сформульованих 1928 р. С. Ван Дайном (S. S. Van Dine) у вигляді двадцяти правил [13]. Пізніше, у 1978 р., Ц. Тодоров зменшив їх кількість до восьми, ще раз підтвердивши, що порушення чітко окресленої структури детективу та законів побудови детективного сюжету призводить до руйнування жанру [12]. Суголосну позицію займає і Дж. Кавелті, який, зважаючи на повторюваність структури, обов'язковість злочину та постійну авторську «гру на очікування», суперником в якій постає читач, причислює детектив до формульних творів [2].

Однак навіть застиглість форми не перешкодила модернізації детективу. З часом назва жанру неодноразово змінювалася: від *раціоналізації* Е. По, *містерій* і *детективної літератури* на зламі ХХ ст., до «*whodunnit*» (термін, аналога якому ми знайшли в українському літературознавстві; «хто це зробив?» – «чий це рук справа?» – переклад наш О. Я.) між Першою і Другою світовими війнами. На фоні значного розмаїття піджанрів останні двадцять років в англомовній літературній критиці та наукових дослідженнях уживано термін *crime fiction* – *кримінальна література* [11, с. XIII]. До її класифікації зараз існує декілька підходів, серед яких хронологічний та алфавітний найпростіші, проте далекі від досконалості. Перший фіксує виникнення піджанрів, їх форми та теми у часі, однак не зважає на те, що новоявлені автори регулярно переформулювали та переприсвоювали їх «під себе». Другий хіба що допоможе вишикувати всі жанри та піджанри в алфавітному порядку, тобто обмежений фіксуванням **минулого літературного досвіду, а, отже, є за своєю суттю редукованим і заводить читача у глухий кут тематичного розмаїття** [11, с. 2].

В. Руднев характеризує детектив вже як специфічний жанр масової літератури та кінематографа ХХ ст. через еволюцію поняття *істина*. Пов'язуючи масову культуру з національним типом філософської рефлексії, філолог пропонує хронологічно поділити класичні детективи на 3 різновиди: аналітичні (англійські – інтелектуальні), прагматичні (американські – вестернізовані кримінальні детективи) та екзистенціальні (французькі – поліційні романи або ну-ар). Якщо у першому детектив-аналітиці (Шерлок Холмс, Еркюль Пуаро чи міс Марпл) в обмеженому просторі буде ідеальний метод для виявлення правди серед обмеженої кількості людей, вирішуючи «загадку замкненої кімнати» чи «таємницю сільського будинку», то у другому (1920-ті рр.) детективом є напружено-агресивний атлетичний тип, який «жорстко» шукає «істину», синонімом якої можуть бути хитрість, сила і спритність розуму. У третьому проблему вирішує жертва злочину, яка «не вирізняється ні розумом, ні кулаками», однак черпає силу у власній неординарності, гнучкості та духовній глибині. Пошук істини тут зводиться до екзистенційного вибору або особистісно-морального рішення, тому що тільки так можна розгадати загадку, яка здається містично незбагненою. Проте повоєнні роки знівельовали межі між жанрами, а постмодернізм створив власні зразки пародійних детективів, поступившись популярністю трилеру [6; 11, с. 144–146].

На сьогодні Т. М. Тимошенкова виокремлює більше десятка видів сучасних англомовних детективів: кримінальний роман, трилер, поліційний детектив, романтичний детектив, шпигунський роман, історичний детектив, судовий детектив, «крутий» детектив, політичний детектив, юридичний трилер, містичний детектив, іронічний детектив, виробничий детектив [7, с. 428–429]. Перелік можемо розширити (але не вичерпати), додавши окультний, військовий, романтичний або любовний, конспірологічний, фантастичний, дамський, соціальний та психологічний детективи. В умовах збагачення жанрової «картотеки» віднесення твору до певного конкретного жанру та піджанру можливе тільки за результатами комплексного аналізу фабульної будови та специфіки стилю кожного письменника.

Мета статті – виявити та описати ознаки модернізації детективного жанру у романі «Право остаточного рішення» з урахуванням сучасних суспільних подій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Написаний ще 2012 р. Томом Кленсі у співстворстві з Марком Грені роман змальовує перебіг подій, центром яких стає Україна, і про які на той час українці ані здогадувалися, ані замислювалися: анексія Криму, спроба заколоту в Харкові, агресія Росії на Луганщині та у Донецьку... Дійовими особами роману є президенти США, Росії, Великої Британії, України, представники секретних розвідувальних служб США, різних країн Європи, Близького Сходу, організовані кримінальні групи, диверсанти та кілери. Всі вони учасники нещадної та шаленої боротьби за владу та гроші, у якій перебувають по різні сторони барикад. Розвідники й аналітики надсекретних служб США намагаються знайти сірих кардиналів, які надихають трагічні світові події та приховують мільярди суми в офшорних сховках. Що вразить українського читача більше: своєрідна манера письменника, яка незвично поєднує всеосяжність і масштабність, скрупульозність у деталях, швидку зміну ракурсів, непередбачуваність у хитросплетіннях кількох сюжетних ліній, чи всеохопне передбачення майбутнього?

Те, що попервах створює враження прямолінійної розповіді про нехитрий конфлікт між двома країнами, насправді виявляється поєднанням декількох сюжетних ліній. Практично до останньої сторінки складно зорієнтуватися у неочікуваних поворотах сюжету та збагнути, для чого автор вводить непов'язані з розслідуванням випадки у канву загальної розповіді. Загалом, «Право остаточного рішення» – це не сенсаційний роман, а низка взаємопов'язаних скетчів (камей) про різних персонажів книги.

Роман починається прологом, про який читач може повністю забути, аж до останньої сторінки. У часи «холодної війни» агент КДБ Р. Таланов прибуває в Москву на таємну зустріч зі своїм куратором Валерієм Володіним і отримує завдання втілити таємні плани керівництва КДБ, яке передбачало падіння Радянського Союзу.

Минув час. У новоствореній державі до влади блискавично приходить новий сильний керівник – президент В. Володін. Вибудувавши свою імперію на кривавій таємниці минулого, він усуває кожного, хто наблизиться до неї. Його мета – повернути Росії її колишню славу та силу і змусити весь світ тремтіти від страху. Це призводить до агресії проти Естонії, яка тривала всього п'ять годин, до прибуття військ НАТО.

У цей час у Лондоні син президента США Дж. Райана, Джек-молодший, як фінансовий аналітик, вивчаючи радянську націоналізацію мільярдної компанії з розвідки нафти, натрапляє на слід агента Бедрока.

Щоб повернутись у молодість президента США, коли він був агентом ЦРУ, Т. Кленсі застосовує цікавий прийом хронологічного стрибка. Три десятиліття тому, президент Джек Райан напав на слід убивці з КДБ під кодовим іменем «Зеніт», однак не зміг його схопити. Тоді Райану допоміг вижити таємничий британський шпигун Бедрок.

Якщо аналізувати «Право остаточного рішення» крізь визначення історичного детективу, який формально може приймати дві форми (у першій розслідування детективної історії відбулося в минулому, але не було описано; в другій злочин, скоєний у віддаленому минулому, розслідують у сучасних темпоральних рамках [11, с. 146]), у око впадає роздвоєність жанру. Регулярні «хронологічні стрибки» виміром тридцять років, а це життя цілого покоління, синкопою пов'язують минуле неоприлюднене розслідування з теперішнім, також таємним. Човник розповіді безустанно сновігає між двома паралельними сюжетними лініями основи, розділеними тридцятьма роками, поперемінно переносючи нас із минулого в сучасність. На цьому тлі автори створюють різнобарвний гобелен подій, змальовують шлях до істини, сповнений сутічками, переслідуваннями, боями та шпигунськими змаганнями, що змушують забути про нашу невру в те, що таємничого Зеніта знайдуть.

Унаслідок вибуху в ресторані випадково гине дружньо налаштований до США директор Служби зовнішньої розвідки Росії С. Бірюков. У Білому домі полонієм-210 отруєно дисидента, проте слід веде до Росії. За збігом обставин колишнього директора СЗР С. Головка, який почав великі проросійські та проросійські акції протесту в Україні, також отруєно полонієм-210. В. Володін отримує привід об'єднати СЗР і ФСБ у, фактично, старий КДБ, і призначає очільником Р. Таланова.

Тим часом розроблено хитромудрий план захоплення України. Населенню масово роздають російські паспорти. У Севастополі проросійські активісти захоплюють таємну базу ЦРУ, яка розслідує діяльність угруповання «Сім сильних чоловіків» і виходить на слід керівника – Г. Шрама. Убивши лідера провідної проросійської партії України Оксану Зуєву та зорганізувавши теракт на проросійському мітингу в Донецьку, ФСБ дає Володіну привід почати вторгнення на Україну.

Навіть у найтемнішому світі шпигунства нічого не залишається таємницею назавжди. Джек-молодший виявляє міжнародну мережу нелегальних фондів для забезпечення виживання КДБ після розпаду СРСР, створення яких прикривав «Зеніт», яким виявився директор ФСБ Р. Таланов. У 1985 р. він був причетний до загадкового викрадення 204 мільйонів доларів у КДБ. У 90-і роки на викрадені гроші В. Володін заснував перший у Росії комерційний банк, взявши під свій контроль приватизацію. Р. Таланов увійшов до злочинної групи «Сім сильних людей», і, ставши злодієм у законі, використав силу злочинних груп, щоб привести до влади В. Володіна, за що й отримав посаду директора ФСБ. Угрупування «Сім сильних людей» перетворили на таємний підрозділ ФСБ. А ще Джеку-молодшому вдається захопити Г. Шрама, вбивцю С. Головка.

Тут доцільно навести розмірковування В. Миславського про жанрову різницю між трилером і детективом. Обидва зображають негативних персонажів, які вчиняють протиправні вчинки, що суперечать загальноприйнятим правилам. Проте, якщо у детективі дія у часі рухається назад, до розгадки; то у трилері – вперед, до катастрофи [5, с. 194–195].

З фактами на руках, президент Райан вимагає, щоб Володін зупинив російську армію в обмін на те, що його ім'я не будуть пов'язувати з діяльністю групи «Сім Сильних Чоловіків». Росія припиняє агресію проти України й відступає. Крим відходить Росії. Через два дні Таланов йде у відставку. Невдовзі його вбиває охоронець. Читач може згадати пролог!

З упевненістю можемо стверджувати, дарма що останні сторінки містять розгадку колишніх злочинів, у читача не виникає відчуття, що катастрофу подолано. Вона триває поруч – у реальному житті. Це дає підставу класифікувати роман як детективно-шпигунський трилер.

Чому читачів захоплюють шпигунські історії, адже в реальному житті шпигунство – це доволі нудне заняття, сповнене пошуками секретної інформації, яке вимагає повної анонімності, відірваності від родини та друзів, часом довгих днів і років очікування? Таємниця привабливості шпигунського романтизму, зазвичай, полягає у майстерності автора. У «Праві остаточного рішення» вона – філігранна.

У сюжеті роману бачимо модифікацію теорії лабіринтів У. Еко, за якою класична загадка не може бути нерозгаданою [8, с. 454]. Причина актуальності цієї книги в тому, що зображені в ній події так тісно пов'язані із сьогоденням, ніби реалізація художнього тексту цього разу не змогла задовольнитися сценарієм фільму, а тому перейшла прямо в реальне життя. Оскільки роман написаний ще у 2012, цікаво порівняти, як розвивалися події. Авторі пророкували прикре майбутнє. Направду ніщо не зробило цю книгу більш реальною, ніж вторгнення Росії в Україну. Хай там як, вражає точність, з якою передбачені дії російських спецслужб і президента. Події відбуваються у багатьох місцях, однак основні – в Україні: таємні операції ФСБ, спрямовані на розпалювання безладів в Україні, використання проросійських демонстрантів і бойовиків, роздавання російських паспортів, вторгнення Росії в Крим, Донецьк і Луганськ, спроба захопити Маріуполь; реконструкція пам'ятника Дзержинському. На міжнародній арені – це націоналізація іноземних інвестицій, вкладених у російські природні ресурси, та укладення угоди з китайцями щодо спільної китайсько-російської економічної діяльності.

На щастя, не було пробної атаки на Естонію. На жаль, не справдилися очікування на реальну військову підтримку України військами НАТО. У житті, на противагу описаному створенню проксі-республіки, Росія застосувала військове вторгнення у значно ширших масштабах, а сила російського інформаційного наступу перевершила всі сподівання. Втім, основне і найголовніше – не справдилися передбачення про нетривалий опір слабкої української армії, яка не залишилася наодинці з ворогом, а відновилася потугами українського народу.

Безперечно, сприйняття зображених у романі подій кардинально різняться по обидва боки океану. Якщо для американської аудиторії важливо вчергове (адже для них – це тільки один із доволі численної серії детективів Т. Кленсі про Джека Райана і його кар'єрний ріст від співробітника ЦРУ аж до президента США) переконатися у тому, як професійно діють їхні спецслужби, резидентура й оперативні загони на території інших країн, як невтомно дбають вони про безпеку власної нації та відновлюють справедливий світовий уклад, коли президент США Дж. Райан, поєднуючи дипломатичний тиск із політичною доцільністю, змушує російського президента В. Володіна вивести війська з України, то для українських читачів, зображені події занадто болочі, щоб їх можна було сприйняти як сюжетну лінію шпигунського детективу.

Тим-то й проектування витвореного У. Еко лабіринту на реальність створює відчуття роздвоєності: з одного боку, підкріплюючи надію на швидку зміну сучасного складного становища в Україні, а, з іншого – поглиблюючи побоювання щодо того, як діятиме Міногавр і в яке майбутнє приведе нитка Аріадни.

Чи з'явиться в українського читача таке ж почуття задоволення від розкриття причин кримінальних дій та наслідків їх розслідування, якщо на сторінках роману зі вторгненням в Україну було покінчено тоді, коли «ввічливі зелені чоловічки» ще не дісталися Криму, коли ще не запалало в Іловайському котлі, коли ще не перервався політ малайзійського срібнокрилого птаха, а над Донецьким аеропортом життєствердно лунала «Ода до радості», сила духу якої проросла у кіборгів, які, вже незабаром, 242 поспіль дні героїчно його боронитимуть?

Чи радше він погодиться з Ж. Делезом, який вважає, що у сучасному «чорному» детективному романі істина перестала бути метою розслідування в повному прояві, має свій власний вимір і власну достатність і служить для створення або відновлення своєрідної рівноваги, що дозволяє суспільству цинічно приховати те, що хочуть приховати, і показати те, що хочуть розкрити, навіть заперечуючи всі докази та захищаючи неймовірні злочини [10, с. 83]. Адже «Крим відходить Росії», а питання залишаються.

А може він відчує, що став учасником потенційної змови, яка огорнула цей світ поза межами твору, оскільки змішана структура викладу, залучаючи читача до розв'язування загадки, водночас, відсилає його до сучасності. Насправді, вигадка автора (чи обгрунтоване передбачення?) у дещо видозміненому вигляді стала реальністю. І тут доцільно навести узагальнення Т. Н. Аміряна щодо жанрової різниці між шпигунським і конспірологічним романом: шпигунський роман пов'язаний з ідеєю національних держав і репрезентує той вид «реальності», яку артикулює державна влада; на противагу йому, конспірологічний детектив підпорядкований найактуальнішій проблемі постмодерністської культури – ідеї глобальної, загальносвітової змови [1, с. 56–62]. З цієї позиції, «Право остаточного рішення» є гібридним твором і, наближаючись до конспірологічного роману, виходить поза межі звичайного шпигунського детективу.

Висновки. Детективний роман Т. Кленсі та М. Грені «Право остаточного рішення» має змішану структуру і репрезентує дві моделі оповіді (новелу і розповідь), оскільки не тільки описує результати злочину, але й змальовує перспективу та хід розслідування. Твір може слугувати ілюстрацією невизначеності, яка існує серед літературознавців, щодо того, чи можна ототожнювати шпигунські детективні романи з конспірологічними. Втілюючи модель класичного детективу, Т. Кленсі та М. Грені залучають читача до розгадування таємниці злочину, проте події, які відбуваються поза межами сторінок твору, орієнтують аудиторію на сучасність і змушують задуматися над теперішнім і майбутнім (таємниці минулого ж бо здаються розгаданими), над тим, хто пересуває фігури на шахівниці історії світу, тимчасово прилаштованій в Україні, та над ціною, яку доведеться заплатити за кожен тайм гри, до якої, як зазначав Ж. Делез, залучені і політика, і економіка, і злочинність, і правосуддя. Водночас романові присутні всі ознаки трилера: складна побудова тексту сприяє створенню напруженого очікування та нервового занепокоєння, значна кількість загрозливих ситуацій породжує інтенсивні емоції.

Викладене дає підстави твердити, що Т. Кленсі та М. Грені у «Праві остаточного рішення» розширили поняття жанру в детективній літературі, поєднавши ознаки шпигунського, політичного, історичного та конспірологічного детективу, і класифікувати роман як політико-шпигунський трилер з ознаками конспірології.

Література:

- Амірян, Т. Конспірологический детектив как жанр постмодернистской литературы : Д. Браун, А. Ревазов, Ю. Кристева. : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03 / Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. Москва, 2012. 330 с.
- Кавелли Дж. Изучение литературных формул. Новое литературное обозрение. 1996. № 22. С. 33–64.
- Классический детектив: поэтика жанра : веб-сайт. URL: <http://detective.gumer.info/english.html> (дата звернення: 20.10.2018).
- Кленсі Т., Грені М. Право остаточного рішення. Харків : Фоліо. 2014. 512 с.
- Миславський В. Кінословник. Терміни. Визначення. Жаргонізми. Харків : ХЧМГУ, 2006. 328 с.
- Руднев В. П. Детектив. Словарь культуры XX века. Москва, Аграф, 1997. 384 с. URL: https://www.booksite.ru/fulltext/slo/var/cul/tur/rud/nev_rudnev_v/27.htm (дата звернення: 20.10.2018).
- Тимошенко Т. М. Детектив: историческая динамика литературного жанра. Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.». Харків, 2015. Т. 21. С. 428–437.
- Еко У. Развлекательность. Имя розы: Детектив. Вып. 2. Москва. 1989. 496 с.
- Clancy T., Greaney M. Commandment Authority [Електронний ресурс]. Berkley; Reprint, 2014. Kindle Edition.
- Deleuze J. The Philosophy of Crime Novels. Desert Island and Other Texts 1953–1974 / ed. D. Lapoujade; translated by M. Taormina. – NY : Columbia University, SEMIOTEXT(E), 2004. P. 81–85. URL: <http://www.thrillingdetective.com/trivia/triv288.html> (Last accessed: 17.10.2018).
- Scaggs, John. Crime fiction (The new critical idiom. New York, NY : Taylor & Francis Group Routledge, 1970. 180 p. Taylor & Francis e-Library : web-site. URL=<http://detective.gumer.info/txt/scaggs.pdf> (Last accessed: 08.11.2018).
- Todorov Tz. Poétique de la prose (choix) suivi de Nouvelles recherches sur le récit (1971, 1978). URL: http://www.ae-lib.org.ua/texts/todorov_poetique_de_la_prose_fr.htm#01 (Last accessed: 08.11.2018).
- Van Dine, S. S. Twenty Rules for Writing Detective Stories. EBOOK. e-Library : web-site. URL=<https://www.overdrive.com/media/2611275/twenty-rules-for-writing-detective-stories> (Last accessed: 08.11.2018).
- Wells, C. The Technique of the Mystery Story. The writer's library / Carolyn Wells. – Home Correspondence School, 1913. – 366 p. – URL= <https://books.google.com.ua/books?id=2h6jbUTE7xMC> (Last accessed: 08.11.2018).